

Hamrånge

HAMRÅNGE socken upptager det nordligaste Gästriklands kustland liksom Ockelbo dess inland. Den flacka kusten sönderdelas av djupa vikar, såsom Axmarfjärden i norr och den sydligare mera insjöliknande Hamrångefjärden. Bland öar märkes den vackra Kusön utanför Axmarfjärden. Av större insjöar finnes i socknens nordvästra del Viksjön, vars sydligaste vik kallas Storsjön. I denna del av Sveriges kustland märkas ännu ganska tydligt efterdyningarna av inlandsisens verkningar. Den landhöjning, som blev följden, då isens tryck lättade, är nämligen här synnerligen stark och dessutom tydligt märkbar på grund av landets ringa sluttning. I följd av denna har större delen av socknens egentliga åkerjord i ganska sen tid utvun-

nits från havet. Som minnen från istiden ligga rullstensåsarna, som här och var avbryta slättlandets jämna linjer.

Bland de ställen, där skogen ger vika för öppen bygd och tätare bebyggelse, märka vi först socknens gamla huvudbygd kring sockenkyrkan i närheten av Hamrångefjärdens innersta ända. Här ligga Hamrångefjärdens stationssamhälle och den gamla byn Berg, och i närheten av denna den förutvarande bruksegendomen Vifors med en stilfull herrgårdsbyggnad, omgiven av vackra lövträdsplanteringar. Andra gamla nu nedlagda bruk äro Viksjö och det strax intill socknens nordgräns belägna Axmars bruk. Även å Axmarsbruk märkes en praktfull huvudbyggnad, vilken ligger omgiven av kanaler och är uppförd omkring 1860. Men vid Norrsundet invid en numera uppgrundad nordlig infartsled till Hamrångefjärden ha vi ett samhälle på halvtannat tusental invånare, där ännu drives en livlig industri, trämassefabrik och sågverksrörelse. Samhället, som ursprungligen var lastageplats för Vifors, Viksjö och Ockelboverken, har en god naturlig hamn. Mera betydande fiskelägen äro Kusén och det söder om detta å en halvö, som begränsar Axmarfjärden i söder, belägna Gåsholma. Axmar vid fjärdens innersta ända någon halvmil söder om Axmarsbruk är ett nu förfallet fiskeläge, som var flitigt i bruk redan under 1500-talet.

De gamla bondgårdarna, som ej behövt ombyggas vid 1800-talets skiften, äro merendels byggda på norrlandskt sätt med såväl bostads- som ekonomibyggnader kring en och samma fyrkantiga gårdsplan, medan man söderut och även i södra Gästrikland vanligen har särskild fägård. Ett nordligt drag i bebyggelsen är också de upptill vidare ladubyggnader, som mångenstädes äro till finnandes. Förekomsten av dessa nordliga drag torde hänga samman därmed, att den mest anlitate vägen till övre Norrland och Hälsingland gått genom Hamrånge. Socknens kulturella förbindelser ha nämligen eljest varit starkast söderut. Förekomsten av ugnförsedda rior för torkning av säd är ett drag, som tyder på inverkan från den finska bondekulturen, vilken i någon mera betydande utsträckning haft sitt närmaste tillhåll i den västra grannsocknen.

Boskapsskötseln sker ännu till någon del i form av fäboddrift. Det torde vara den lantbruksgren, som har de starkaste traditionerna inom socken, och traktens vegetation har starkt påverkats av den genom århundraden bedrivna betesgången. Det egentliga åkerbruket var däremot ännu i början av sistförflutna århundrade mångenstädes ganska obetydligt, fastän lin odlades i stor utsträckning. Bland andra näringsgrenar, som drivits i gångna tider, märkes — utom den nämnda järnbruksdriften — jakt, särskilt på skogsfågel, som fångats i snaror, vidare jakt på säl och utter i havsbandet samt fiske av strömming i havet och av ål m. m. i åarna.

Fornminnen: Talrika järnåldersgravar ligga kring Hamrångeåns nedersta lopp alltifrån Vifors och ned till Berg samt tätast vid Sjöalla. Vid Axmar ha påträffats en hög samt runstensfragment. Ett minne av forntida gudedyrkan rymmes i namnet Vifors. Namnet Berg tyder enligt en uppfattning, då det här användes om en låglandsby, på att man här under forntiden tillvaratagit myrmalm.

Areal: 374,3 kvkm. Enligt 1938 års fastighetstaxering är ägovidden 1.346 har åker, 53,5 tomt och trädgård, 278,7 slätteräng, 1 kultiverad betesäng, 138,8 annan betesäng, 25.307 skogsmark, 5.791,4 övrig mark.

Jordbruksvärde: 3.152.600 kr. I jordbruksvärdet ingående värde å skogsmark: 731.000 kr. Skogsvärde: 3.461.800 kr. Tomt- och industrivärde: 15.800 kr. Invånarantal: 5.434 (1939).

"Hambrunge" är nämnt 1314. Det bildar sedan gammalt eget pastorat.

Kyrkan är uppförd i sten 1847—54 samt omfattande renoverad 1934. Bland inventarierna märkas en del äldre föremål; en dopfunt, träskulpturer och 2 krucifix, det ena från 1200-talet. Den gamla kyrkan revs 1849. Den var en stenbyggnad, som funnits här åtminstone sedan 1200-talet. — Kyrkoherde: Söderberg, Hans Josef.